

het leven

Mensen die in de wereld ogenschijnlijk niets kunnen doen, kunnen daarentegen heel wat "zijn". © RR

Ik ga hier uit van een verhaal dat ik zelf heb beleefd en dat mijn ganse reflectie over zin en onzin van leven heel sterk heeft getekend. Ik ga terug naar eind de jaren '70, toen ik als jonge broeder afdelingshoofd was in een instituut voor kinderen met een zware mentale handicap. Ik had er de zwaarste afdeling en was er tevens hoofd van de medische dienst. Eén van onze bewoners was Marc, geboren in Congo en op 1-jarige leeftijd het slachtoffer van een zware hersenvliesontsteking. Sindsdien was hij zwaar mentaal gehandicapt en leed een quasi louter vegetatief bestaan zonder enig sociaal contact. De ouders waren gescheiden en alleen de moeder kwam sporadisch op bezoek. Heel problematisch was het feit dat hij alles wat hij vond in zijn mond stak en opat.

Ziekenhuis

Op een zekere dag zien we Marc in een hoekje van de zaal zitten, heel bleek, koortsig en met een totaal gebrek aan eetlust. De situatie verergert, en aangezien er geen communicatie mogelijk is en een oppervlakkig onderzoek geen duidelijkheid brengt, wordt besloten met hem naar het ziekenhuis te gaan voor een intensiever onderzoek. Daar blijkt dat Marc een maagperforatie heeft opgedaan met peritonitis ten gevolge van het inzwelgen van een capsule van een fles die de maagwand heeft doorboord. Marc wordt onmiddellijk geopereerd en 's anderendaags bezoek ik hem op de intensieve zorgen, waar hij zoals steeds in het ijlle staart. Ik streel zijn hoofd, zeg enige woorden tot hem en voel dat hij nog zeer koortsig is. Een verpleegkundige komt bij mij en stelt de vraag of ik de jongen ken. Wanneer ik vertel dat hij nooit sociaal contact heeft en dat we hem moeten voeden, verversen enz., is haar reactie: "Hoe kunt ge voor zo iemand zorgen". Deze verpleegkundige was gewoon om met de zieken te kunnen spreken, een wederwoord te ontvangen, terwijl deze uiterlijk normale en mooi gevormde jongen geen reactie gaf.

Enige dagen later sterft Marc. Ik verwittig de ouders. De moeder reageert verdrietig en komt ook naar de begrafenis, terwijl de vader koudweg meldt: "Ik heb geen zoon meer". Op mijn vraag

wat hij daarmee bedoelt, antwoordt hij: "Toen Marc geboren werd was hij normaal, maar na de hersenvliesontsteking die we in Congo niet goed konden verzorgen is hij zwaar mentaal gehandicapt geworden en toen heb ik besloten hem niet meer te zien als mijn zoon. Voor mij was hij reeds dood". De vader liet niets meer van zich horen en kwam ook niet naar de begrafenis.

Confronterende ervaring

Het geheel trof me enorm en deed me de vraag stellen: wat was de zin van dit korte leven, een leven dat door zijn eigen vader niet meer als leven werd gezien? En wat is de zin ervan dat ik mij inzet voor deze mensen wiens leven blijkbaar niet meer als zinvol wordt gezien en ervaren? Het is deze confronterende ervaring die me verder deed nadenken over de zin of onzin van het leven.

“Ons leven krijgt zin als het iets kan betekenen voor een ander.”

Het was vooral de vaststelling dat de bestaande zingevingsmodellen niet toepasbaar zijn voor mensen als Marc, omdat in hen iedere mogelijkheid ontbreekt om zelf tot een voor derden verifieerbare zinservaring te komen. We weten gewoon niet wat in deze mensen omgaat, omdat iedere vorm van communicatie is uitgesloten en alles wat in deze zogenaamde zingevingsmodellen als essentieel wordt beschouwd om tot een zinvol leven te komen, bij deze mensen schijnbaar ontbreekt. Ik zeg wel duidelijk: schijnbaar.

Egocentrisch zingevingsmodel

Maslow, door ons allen gekend, ontwikkelde een model van zelfrealisatie en stelde dat mensen tot een zinvol bestaan kunnen komen wanneer ze achtereenvolgens hun verschillende behoeften kunnen bevredigen om uiteindelijk te komen tot de volle zelfrealisatie. Dit model

is eigenlijk een zeer egocentrisch model, dat niets zegt over het belang van de relatie met de andere en de wijze waarop men de andere gebruikt of zelfs misbruikt om zichzelf te realiseren. Met Marc kan terecht de vraag gesteld worden wat met hen kan gebeuren die slechts op de eerste trede van de behoeftepiramide blijven trappelen. Zijn ze verstoken van een zinvol leven? En wat houdt dan die zelfrealisatie in? Het lijkt wel een lege doos te zijn.

Een antwoord op deze laatste vraag wordt ons gegeven door Victor Frankl, die vanuit zijn ervaring in het concentratiekamp tot de vaststelling kwam dat men zin ontvangt, en dus geen zin hoeft te zoeken, wanneer men zich kan inzetten voor een zaak of een individu buiten zichzelf. Hier klinkt voorwaar een belangrijke correctie of aanvulling op het model van Maslow.

Inzet als zin leven

We zouden het aldus kunnen herformuleren: we ontvangen zin in het leven, wanneer we ons inzetten, ons geven voor een zaak of een persoon buiten onszelf. Hier wordt inderdaad de relationele dimensie ingebracht. Ons leven krijgt zin in de mate dat het iets kan betekenen voor een ander. Teruggrijpend naar ons verhaal met Marc zouden we kunnen zeggen dat in mijn relatie met Marc mijn leven zin heeft ontvangen, juist door mijn inzet voor hem, ook als ik daar geen enkele reactie op kreeg. Mijn relatie werd erdoor uitgezuiverd tot ware naastenliefde: ik help iemand, niet omdat ik hoop ervoor gewaardeerd of beloond te worden, maar gewoon omdat die andere er is. Marc is hier de oorzaak geworden van mijn zingeving: mijn inzet voor hem om niet heeft mij diepe voldoening gegeven en heeft zin gegeven aan mijn leven. Ik kan erbij vermelden dat het hele gebeuren rond zijn sterven mij heeft doen ervaren wat hij voor mij betekende, ook al had hij nooit één woord tot mij gesproken en was zijn blik naar mij toe steeds in het ijlle geweest. Natuurlijk moeten we opletten met dergelijke redenering, want daaruit zou kunnen blijken dat ik Marc heb gebruikt om aan mijn eigen leven een zin te geven. Is dat te verantwoorden?

Liefde zonder bijbedoeling

We moeten daarom direct de vraag stellen wat de zin van het leven van Marc zelf was. Zijn leven van totale afhankelijkheid werd een constante uitnodiging om in mij en in anderen datgene te ontwikkelen wat mij de diepste zin gaf: een totaal uitgezuiverde naastenliefde, pure liefde voor die andere omdat hij er is, zonder andere bijbedoeling. Marc kon niet teruggeven, dus had hij in zich de kracht, mag ik het talent noemen, om een heel uitgezuiverde, pure liefde te doen ontstaan. Zou dat de zin van zijn leven kunnen zijn: dat hij anderen stilzwijgend opriep om het beste dat ze in zich droegen tot bloei te laten komen: de naastenliefde? Is er een grotere missie in het leven denkbaar dan liefde in zijn meest zuivere vorm te doen ontstaan?

Marc heeft mij geholpen om mijn naastenliefde te ontdoen van alle wederkerigheid, van alle berekendheid, van alle beperktheid. Hij heeft mijn menselijke liefde verheven tot het goddelijke niveau, want Gods liefde is juist gekenmerkt door onvoorwaardelijk te zijn, niet op wederkerigheid gericht, mateloos en grenzeloos. Marc nodigde me uit mijn maat van de liefde voor hem te verleggen tot een liefde zonder maat. Marc werd hier de indirecte zingever, welke zich uitte in een passiviteit als uitnodiging naar anderen toe.

Zelfgenoegzaam bestaan

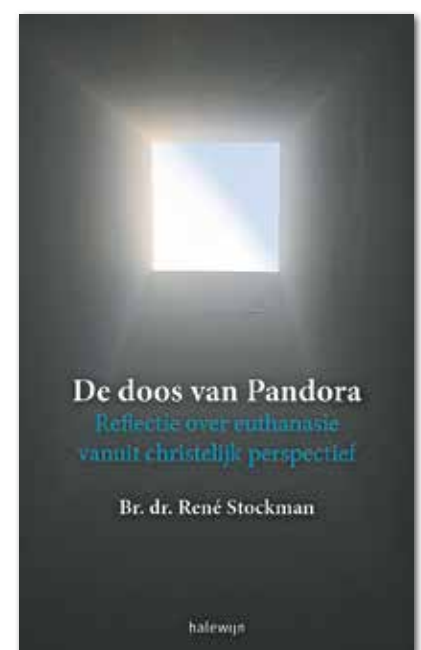
We zouden deze ervaring en visie nog verder kunnen opentrekken naar de ruimere maatschappij toe. Een maatschappij heeft eigenlijk nood aan mensen zoals Marc, om zich ervan te

vrijwaren zich volledig toe te ploien op de ontwikkeling van een bestaan op zich, een zelfrealisatie op zich. Mensen als Marc roepen mensen uit hun zelfgenoegzaam bestaan en leren hen ontdekken dat de echte zelfrealisatie zich juist realiseert in het zichzelf uit handen geven en in de inzet voor de medemens. Mensen als Marc stellen aan de maatschappij ook die ultieme zinvraag, omdat elke ontmoeting met mensen als Marc hen en ons confronteert met de uiterste, echte zin van het leven die het zichtbare en het tastbare overstijgt. Want de mens is meer dan deze zichtbare werkelijkheid: hij vindt zijn oorsprong bij God en zijn bestemming in de verrijzenis bij God. Het zijn mensen als Marc die ons de ogen openen voor deze meta-fysica.

“Maat van liefde verleggen tot liefde zonder maat.”

Dit is dan ook mijn besluit: mensen die in de wereld ogenschijnlijk niets kunnen doen, helemaal niet nuttig zijn, kunnen daarentegen heel wat "zijn": door hun stilzwijgende aanwezigheid de wereld en de mensen in die wereld vrijwaren van alleen nog maar met zichzelf bezig te zijn, om alles alleen maar te zoeken in macht, bezit, succes, genot. Ze roepen de mensen op de zogenaamde zachte waarden niet te vergeten, waarden die luisteren naar namen als dienstbaarheid, compassie, barmhartigheid, in één woord: liefde. Onze visie op de waarde van hun leven vrijwaart ons om hen te verwaarlozen, te negeren, zelfs te elimineren. Onze visie op de zin van hun leven schenkt ons de goede attitude, namelijk de waardering voor wat ze zijn. En onze inzet voor hen maakt ons tot een betere mens: een mens die uitgroeit tot een medemens en die zijn ware roeping weet uit te zuiveren tot de roeping mekaar echt lief te hebben.

De tussentitels en de quotes zijn van de redactie.

René Stockman, *De doos van Pandora. Reflectie over euthanasie vanuit christelijk perspectief*, Halewijn, Antwerpen, 130 blz., € 16,95. Bestellen kan via www.tertio.be

WIN GRATIS BOEK

Tertio schenkt drie exemplaren weg. Mail uw naam en adres voor 8 maart naar secretariaat@tertio.be of schrijf een briefkaart naar Tertio, Louys Frarynlaan 75, 2050 Antwerpen met de vermelding "Doos van Pandora".